

bu eserlerde kullandığı yöntemin, kültürün kuşaklar arası aktarımında yol gösterici olduğu tespiti yapılabilir.

KAYNAKÇA

Ehmedê Xanî. *Nûbar*. İstanbul 1992

a.mlf. *Nûbihara Biçûkan*. Ağrı 2014.

Karaman, Cevdet. *Ehmed Hilmî El-Qoxî û Berhema Wî ya Bi Navê Rehberê Sanî Şerha Eqîda Ehmedê Xanî*. YLT, Muş Alparslan Üniversitesi, 2017.

Özervarlı, M. Sait. "Hânî, Şeyh Ahmed". *DİA*. 1997, XVI, 31-32.

Perteve, Ramazan. *Mîrsadu'l-Etfal: Ferhenga Menzûm a Kur-dî-Farîsî*. YLT, Mardin Artuklu Üniversitesi, 2012.

Tek, Ayhan. "Yanlış Yorumların Gölgesindeki Ehmedê Xanî'ye Sahih Bir Yaklaşım". *Kürt Tarihi ve Siyasetinden Portreler*. der. Y. Çakmak - T. Şur. İstanbul 2018a, s. 415-423.

a.mlf. *Hâmîsîz Şâir Babasız Metin: Mem û Zîn ve Osmanlıca Çevirileri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul 2018b.

Yıldırım, Kadri. *Ehmedê Xanî'nin Fikir Dünyası*. İstanbul 2011.

Ayhan TEK

Ahmediye'nin Osmanlıca baskısı

"AHMEDİYE"

Ahmed Mürşidî'nin nasihatname türündeki manzum eseri.

XVIII. yüzyıl şairlerinden Ahmed Mürşidî'nin (ö. 1761) 1736-37 yılında kaleme aldığı *Ahmediye* adıyla meşhur olan *Pendnâme* mesnevisi, halkı nasihat ile güzel ahlak, edep ve doğruluk yönünde eğitici nitelikteki manzum bir eserdir. Bu özelliği ile Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahiptir. Eser, *Pend-i Mürşid* ismiyle de tanınır. Bu mesnevisinde şair, dinî, ahlakî ve tasavvufî konuların yanı sıra sosyal meseleleri de işlemiştir.

1688-1689 yılında Diyarbakır'da doğan şair Ahmed Mürşidî küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, yetim ve öksüz olarak büyümüştür. Döneminde iyi bir eğitim aldığı anlaşılan Ahmed Mürşidî,

tasavvufa intisap ederek hayatının büyük bir kısmını geçirdiği Diyarbakır'da halkı irşatla meşgul oldu ve büyük itibar gördü. *Yûsuf u Züleyha* ismiyle bir mesnevi sahibi olan şair, Ahmed Mürşidî, Âmidî gibi isimler ve mahlaslar kullanmıştır. Ayrıca kaynaklarda adı geçen *Mevlîd-i Nebî*, *Kelime-i Şehâdet Şerhi* ve *Kıssa-i Eyyüp Peygamber* adlı risaleleri de vardır. Hayatının son dönemlerini geçirdiği Diyarbakır'a bağlı Alıpınarı köyünde 1760-61 yılında vefat etti.

Mürşidî'nin *Ahmediye*'si, Türk edebiyatında nasihatname türü eserler içinde halk arasında yaygın olarak evlerde, konaklarda, saraylarda, dergâhlar da sürekli okunan, dinlenen ve müzakere edilen birkaç eserden biridir. Yazıldığından itibaren yüzyıllar içerisinde Türk irfanını oluşturan ve besleyen temel eserler arasında yerini almıştır.

Şair bu hacimli eserinde, anlaşılır, sade bir dil kullanmıştır. Türkçe kelimelere daha çok yer vermeye ve görüşlerini âyet, hadis, atasözü ve deyimlerle pekiştirmeye gayret etmiştir. Âyet ve hadis metinlerinden metni zorlaştıracak lafzî iktibaslardan kaçınmış, onların anlamlarından istifade etmiştir. İşlediği her konuyu, kolayca anlaşılmasını temin etmek için bir hikâye ile zenginleştirmiştir.

Eser aruzun "fâilâtün fâilâtün fâilün" ve "mefâilün mefâilün feülün" kalıbıyla mesnevi nazım şekliyle 9000 beyit halinde ve giriş bölümünden sonra bahisler halinde tertip edilmiştir. Beyit sayısı nüshalara göre farklılık göstermektedir. Toplam yetmiş yedi bahis ve başlık bulunan eserde her konunun sonunda bir hikâye anlatılmış, ayrıca bazı konulardan sonra da o konularla ilgili bir kaside yazmıştır. Örneğine nadir rastlanan bu tür bir uygulama eserin edebî hüviyetini güçlendirmiştir. Ahmedî eserini çeşitli toplantılarda okunup dinlenmesi arzusuyla kaleme aldığı için bölümlerin son beyitlerinde Hz. Peygamber'e salat ve selam getirerek Cenâb-ı Hak'tan okuyanı, dinleyeni ve yazanı rahmetiyle yargılaması niyazında bulunmuştur.

Ahmed Mürşidî eserinin telif sebebini anlattığı ilk kırk altı beyitlik manzumesinde besmele, hamdele ve salvele beyitlerinden sonra çârâyâr-ı güzîni metheder. Çârâyârın hürmetine bağışlanma dileyerek kendi adını anar ve memleketinin Diyarbakır olduğunu belirtir. Ahmedî, giriş bölümünün devamında Mürîdî'nin *Pend-i Ricâl*'inden on sekiz hikâye aldığını, ona nazire yazmayı Hak'tan dilediğini ve O'nun da ihsan ettiğini bildirir. Daha sonra kendine seslenerek fena gülzârının pazarında bir tabip dükânı açmasını, her devadan bir macun yapmasını ve kalbi temizleyen bir sabun yapmasını ister. Tâ

ki ondan nasiplenelerin kalpleri arınsın; âyet ve hadislerden haber ver ve nasihat et ki kalplere tesir etsin der. Sonra noksanlığının affedilmesini dileyerek Fâtîha talep eder, salavat getirerek eserine başlar. Eserin rağbet görmesini ve sevabını Allah'tan niyaz ederek eserin ana bölümüne geçer.

Mürşidî, *Ahmediye* adlı nasihatnamesinde işlediği konuların her birini “Fî Beyân-ı Mebhas-ı ...” şeklinde başlıklandırmıştır. Mesela “Fî Beyân-ı Mebhas-ı Fakr” ilk bölüm “fakirlik” üzerinedir. Yer yer işlenen konularla ilgili kasideler de yazmıştır. Mesela “Fî Beyân-ı Mebhas-ı Kabr” konusunu işledikten sonra “Kasîde-yi Kabristan” başlıklı bir şiir koymuştur. “Kur’an, Habbâb-ı Civân, Kabristan, Zemm-i Dünyâ-yı Denî, Haşır” konularında olmak üzere toplam beş kaside yazmıştır. *Ahmediye*’deki başlıkların konuları genellikle bir insanın hayatının bütün safahatını ve ilgilerini ihtiva eder. Bunlar arasında salavât-ı hamse (beş vakit namaz) gibi dinî bahisler olduğu gibi fitne, fesat, kibir ve kıskançlık gibi ahlakî konular da yer almıştır.

İnsanları dinî ve ahlakî konularda eğiterek ideal bir müslüman, iyi bir kul yapmak için nasihatname türünde kaleme alınan *Ahmediye* samimi, etkili, veziz dili ve üslubu sayesinde gönüllerde yer ettiği için Türk milleti topluluklar halinde onu zevkle, dikkatle, okumuş ve dinlemiştir. Ahmed Mürşidî’nin mesnevilerinden biri olan *Pendnâme*, yıllarca Ahmed-i Bîcân’a atfedilmiş, fakat daha sonra bu eserin Ahmed Mürşidî’ye ait olduğu anlaşılmıştır. Birçok nüshası bulunan *Pendname*, Hüseyin Rahmi Yananlı’nın hazırladığı *Ahmed Mürşidî, Kitâb-ı Mürşid-i Pend-i Ahmediyye (Asıl Metin ve Açıklaması)* (İstanbul 1989) ve M. Sait Mermutlu tarafından da *Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî, Pendnâme* adıyla (İstanbul 2012) açıklamalı olarak yayımlanmıştır. Ahmed Mürşidî’nin bu mesnevisine Muhammed Şerif Efendi de (1772-1844) 1811 yılında *Pend-i Gülîstân* adını taşıyan bir nazire yazmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmed Mürşid Diyarbakırî. *Pend-i Ahmediye*. İstanbul Üniversitesi Ktp., Yazmalar, nr. 2150.

Âmidli Ahmedî. *Kitâb-ı Mürşid*. Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, Yazmalar, nr. 3543/2.

Ali Emîrî. *Mir’âtü’l-Fevâ’id fî Terâcimi Meşâhîr-i Âmid: Diyarbakır Ulemâ ve Eşrâfı*. haz. G. Kut – M. Ögmen – A. Demir. İstanbul 2014, II, 132-143.

Çakmak, Hilal. *Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin Pendnâme-si’nin Dil İçi Çevirisi*. YLT, Dicle Üniversitesi, 2019.

Çelik, Ali. “XVIII. yy. Müelliflerinden Ahmed Mürşidî’nin *Ahmediye* İsimli Eseri”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*. II/4-5 (2000), s. 85-101.

Gürtunca, M. Faruk (haz.). *Seyyid Ahmed-i Diyar-ı Bekrî, Ahmediyye: Kitâb-ı Mürşid-i Pend-i Ahmediyye*. İstanbul 1973.

Uzun, Şerife. “Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’nin *Pendnâme*’inde Âyet ve Hadis İktibasları”. *Alî Emîrî Hatırasına: Uluslararası VIII. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu*. Diyarbakır 2014, s. 433-446.

Yuluğ, Melih (haz.). *Seyyid Ahmed Diyar-ı Bekrî, Ahmediyye Şerhi*. İstanbul 1976.

◆ Nihat ÖZTOPRAK

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU

(1870-1927)

Yazar, bürokrat ve eğitimci.

İstanbul’da doğdu. Dökmeciler’deki mahalle mektebinde ve Soğukçeşme Askerî Rüştiyesi’nde okudu. 1888’de Galatasaray Sultânîsi’nden mezun oldu. Bu yıllarda Tefik Fikret’le tanıştı, edebiyatla ilgilenmeye başladı. Galatasaray Sultânîsi’nden mezun olduktan sonra (1889), Hariciye Vekâleti’nde işe girdi, Marsilya (1893), Atina (1893), Pire (1893), Poti (1894) ve Kerç (1895) şehirlerinde görev yaptı. Galatasaray Sultânîsi’nde ve Dârülfünun Edebiyat Şubesi’nde dersler verdi. 1909’da Ticaret ve Nâfia Nezareti’ne geçtiyse de bir sene sonra Hariciye Nezareti’ndeki görevine döndü. Türk Derneği ve Türk Ocağı’nda aktif rol alarak, Türklük ve Türk dünyasının sorunları üzerine yazılar yazdı. 1912’de Budapeşte başşehbenderliğine tayin edilince, orada Gülbaba Türbesi’ni ihya ettirdi. Bu dönemde Batı tarzı eğitimi ve Batılı devletlerin politik tavırlarını sorgular hale geldi. 1923’te Halife Abdülmecid Efendi’nin başmabeyinciliğine, 1926’da Hariciye Nezareti müsteşarlığına getirildi. Ankara’da iken sağlık problemleri yaşayınca İstanbul’daki Anadolu Bağdat Demiryolu İdare Meclisi azalığına atandı. 19 Mayıs 1927 tarihinde vefat etti.

İlk nesir eseri 1887’de *Paydar*’da yayımlanmıştır. A. A. Parmantie’den *Patates* (1890), A. Dumas’dan *Bir Riyâzâtın Muâşakası Yâhut Kâmil*, Baronne de Stafftan *Tuvalet ve Letâfet-i Âzâ’ı*’yı tercüme etmiştir. 1896 yılında Edebiyât-ı Cedîde’ye katılmış, hikâyelerini *Hârîstan* ve *Gülîstan*’da toplamıştır. Servet-i Fünûn’daki ilk yazısı “Roman Fabrikası”dır (1893). 1924-1925’te *Resimli Gazete*’de “Penceremden” köşesinde tefrika yazmıştır. 1908’den sonra nesre yönelmiş, Türkçülük ve yeni lisan akımları doğrul-